

Andrii GLADII

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

DOI : 10.14746/ps.2017.1.5

KONFLIKT ZBROJNY W DONBASIE W LATACH 2014/2015 – ROZŁAM WEWNĘTRZNY CZY UKRAIŃSKO-ROSYJSKA WOJNA? SCENARIUSZE DALSZEGO ROZWOJU KONFLIKTU

Bieżący konflikt zbrojny w ukraińskim Donbasie jest wynikiem próby oddzielenia obwodów Donieckiego oraz Ługańskiego od Ukrainy przez prorosyjskich separatystów oraz późniejszego utworzenia rzekomo niepodległego państwa Noworosji (Турченко, 2014: 4). Pierwszoplanowo Noworosja według separatystów miała składać się z ośmiu ukraińskich obwodów¹, liczyć około 16 mln ludzi, mieć istotny potencjał przemysłowy oraz dostęp do dwóch mórz² i ewentualnie w przyszłości wejść do składu Federacji Rosyjskiej. Rozpoczęcie operacji antyterrorystycznej przez ukraiński rząd w kwietniu 2014 r. w Donbasie uniemożliwiło realizację zamierzonych przez separatystów planów. W konsekwencji operacja przekształciła się w konflikt zbrojny. Konflikt z kolei nie został rozwiązany po implementacji porozumień w Mińsku od 12 lutego 2015 r. do dnia napisania niniejszego artykułu. Każda ze stron posiada swoje interesy, które są diametralnie sprzeczne.

Celem artykułu jest zastosowanie teoretycznych pojęć konfliktu, separatyzmu, kolaboracji, sabotażu politycznego oraz wojny hybrydowej do złożonej analizy zbrojnego konfliktu w Donieckim Zagłębiu Węglowym (dalej – Donbas) w latach 2014/2015 oraz przedstawienie ewentualnych scenariuszy rozwoju konfliktu w przyszłości. Problemem badawczym jest przeanalizowanie procesu rozwoju ruchu secesyjnego w postaci prorosyjskich protestów w 2014 r. w południowo-wschodnich³

¹ Odeskiego, Mikołajewskiego, Chersońskiego, Zaporoskiego, Dniepropietrowskiego, Charkowskiego, Donieckiego oraz Ługańskiego.

² Czarnego i Azowskiego.

³ Tutaj warto zaznaczyć istotną różnicę w rosyjskiej oraz ukraińskiej wizji konfliktu oraz w postrzeganiu historii terenów, gdzie on wybuchł (obwody Doniecki i Ługański) i gdzie mógł ewentualnie wybuchnąć (obwody Odeski oraz Charkowski). Strona rosyjska określa wcześniej wymienione osiem obwodów południowo-wschodniej Ukrainy jako całokształt, czyli 'Południowy Wschód' (Юро-Восток) lub 'Noworosja', odwołując się do rzekomo odrębnej tożsamości regionu od reszty Ukrainy. W rosyjskiej historycznej wizji te regiony zostały uformowane dopiero w XIX stuleciu i tylko wysiłkiem Imperium Rosyjskiego. Donbas jako region przemysłowy jest tworem radzieckim (z tym także częściowo zgadza się ukraińska strona), natomiast według strony ukraińskiej obszary Donbasu należą do historycznych ziem ukraińskich – północ współczesnych obwodów Donieckiego i Ługańskiego do Słoboszczyzny, natomiast południe tych obwodów do Przyazowia. Znaczący obszar współczesnych obwodów Donieckiego i Ługańskiego do połowy XVIII wieku także należał do ziem zaporoskich kozaków w postaci administracyjnej jednostki – Kalmiuska (Калмуска w polskiej pisowni) Pałanka (nazwa od rzeki Kalmius, oraz 'pałanka' – jednostka administracyjna [okręg], stosowana w Siczy Zaporoskiej). Noworosja jest historycznym regionem, który częściowo powstał

obwodach Ukrainy z jego dalszym rozwinięciem w sabotaż polityczny, kolaborację oraz zbrojną konfrontację. Główna hipoteza badawcza niniejszego artykułu zawiera się w twierdzeniu, że zastosowanie pojęcia separatyzmu do opisanego konfliktu w Donieckim Zagłębiu Węglowym w latach 2014/2015 jest błędne i wymaga zastąpienia innymi pojęciami. Pytania badawcze, które będą przeanalizowane w artykule, są następujące:

1. Czy konflikt zbrojny w Donbasie jest wojną domową (rosyjski punkt widzenia) czy rosyjsko-ukraińską wojną (ukraiński punkt widzenia)?
2. Czy pojęcie separatyzmu jest w stanie opisać charakter działania prorosyjskich bojówkarzy w Donbasie?
3. Czy separatysty Donbasu są niezależną samodzielną stroną konfliktu?
4. Jakie są ewentualne scenariusze dalszego rozwoju konfliktu?

W celu przeanalizowania ewentualnych scenariuszy rozwoju konfliktu w najbliższej perspektywie zastosowano uproszczoną metodę scenariuszową. Dla zweryfikowania założonej hipotezy i osiągnięcia postawionego celu oraz odpowiedzi na postawione pytania badawcze zastosowano metody behawioralną oraz przyczynowo-skutkową.

ODNIESIENIE WYBRANYCH POJĘĆ TEORETYCZNYCH DO WYDARZEŃ NA UKRAINIE

Według Stankiewicza (2008: 11) „spory przekształcają się w konflikty” a z kolei „[...] ujawniające się konflikty biorą się z erozji państwa, a zwłaszcza z osłabienia jego monopolu na prawo do stosowania środków przymusu bezpośredniego. Zmniejsza się znaczenie władzy centralnej na rzecz władz lokalnych [...]. Osłabienie aparatu przemocy, gospodarki i systemu prawnego sprzyja przejściu tych funkcji przez struktury paramilitarne, powiązane z partiami politycznymi, przywódcami oraz powszechnie uznawanymi autorytetami”. Stankiewicz (2008: 19) zaznacza, że ogólnie konflikt może oznaczać antagonizm, opozycję uczuć, sprzeczność opinii pomiędzy osobami lub grupami, konfrontację mogącą posunąć się do walki zbrojnej pomiędzy dwoma lub kilkoma państwami etc. „W naukach społecznych konflikt oznacza walkę ludzi reprezentujących odmienne wartości [...], walkę o władzę bądź dostęp do ograniczonych dóbr” (Stankiewicz, 2008: 19). Kenneth E. Boulding „utożsamia konflikt z sytuacją, w której występują zawsze co najmniej dwie strony, jednakże w przypadku powiększenia się liczby uczestników, następuje silna komplikacja i wzrost złożoności zjawiska” (Stankiewicz, 2008: 20). Z tego powodu badanie charakteru konfliktu na ukraińskim Donbasie wymaga kompleksowego podejścia i użycia większych zasobów teoretycznych.

na byłych ziemiach zaporoskich kozaków i był przekształcony najpierw na Noworosyjską gubernię, a potem podzielony na gubernie Jekaterynosławską, Mikołajewską oraz Taurydzką. Taki podział tych ziem istniał do lat 20-tych XX wieku i obowiązywał również później w Radzieckiej Ukrainie do czasu, gdy zostały utworzone obwody Doniecki i Ługański odpowiednio w 1932 i 1938 r. Ukraińska historyczna wizja jednak nie przyjmuje tezy, głoszącej że współczesne południowe i wschodnie obwody Ukrainy swoją genezą sięgają do Noworosji, lecz uznaje się że mają początek w opisanym kozackich ziemiach. Szerzej na temat historii opisywanych terenów patrz Ф. Турченко, Г. Турченко (2014), *Проект „Новоросія” 1764–2014 рр. Ювілей на крові*, Запоріжжя.

Zespół badawczy Massachusetts Institute ustalił 5 faz rozwojowych sporu, przekształcającego się w konflikt zbrojny (Stankiewicz, 2008: 23):

faza I – spór; stan przed działaniami wojennymi,

faza II – stan poprzedzający działania wojenne,

faza III – działania wojenne,

faza IV – zakończenie działań wojennych z założeniem, że pozostaje możliwość wznowienia tych działań,

faza V – okres po konflikcie, z dalszym istnieniem sytuacji spornej.

Periodyzację konfliktu w Donbasie w latach 2014/2015 można zacząć od początku lat 90. XX wieku do 2004 r., czyli do pierwszej próby utworzenia autonomii na bazie południowo-wschodnich obwodów Ukrainy. Natomiast (II) drugą fazę można określić jako uspioną lub przygotowaną – od roku 2004 do końca 2013. Konflikt zrodził się na poziomie politycznym w postaci rywalizacji prozachodnich oraz prorosyjskich partii i ruchów społecznych.

(III) Trzecia faza polegała na rozpoczęciu protestów w Kijowie pod koniec 2013 r. do aneksji Krymu w marcu 2014 r.

(IV) Czwarta, gorąca faza od kwietnia 2014 r. do lutego 2015. W maju 2014 r. prorosyjskie protesty stopniowo zakończyły się i przekształciły w rebelię wojskową oraz kolaborację. Areną walk stał się głównie Donbas – działaniom wojennym w innych południowo-wschodnich obwodach Ukrainy udało się zapobiec. Faza wojennych starć charakteryzowała się głównie znaczną zmianą granic zajmowanych przez separatystów w Donbasie.

(V) Faza wojskowego impasu. Od końca zimy 2015 r. konflikt w Donbasie wszedł w fazę zastoju. Można twierdzić, że aktywna faza konfliktu wróciła do płaszczyzny politycznej.

Sabotaż polityczny jest pojęciem interdyscyplinarnym na styku politologii, socjologii i psychologii i może być definiowany jako umyślne niewykonanie albo celowe lekkomyślne wykonanie swoich obowiązków w jakiegokolwiek dziedzinie działalności (Євтухова, 2015: 44). Pojęcie sabotażu politycznego jest niezbędne dla opisu zaistniałej sytuacji na ukraińskim Donbasie, ponieważ pojawienie się nielegalnych bojówek w kwietniu 2014 r. w miastach tego regionu było skutkiem niewykonania przez lokalne władze rozporządzeń z Kijowa dotyczących ustalenia porządku prawnego.

Według słownika *The SAGE Glossary of the Social and Behavioral Sciences* pojęcie separatyzmu obejmuje polityczny ruch, który sprzyja autonomii i suwerenności narodu, który jest obecnie częścią większego państwa. Ruchy separatystyczne często są oparte na etnicznych, kulturowych, religijnych oraz ekonomicznych przesłankach. Ruchy separatystyczne mogą mieć potencjał doprowadzenia do rewolucji i secesji (Sullivan, 2009: 470). Samo słowo *separatyzm* pochodzi od łacińskiego *separatio* i oznacza *odcięcie, podział, rozbiecie, fragmentacja, parcelacja, rozłam*.

Politológiczny słownik Brytyjskiego Rządu podaje następującą definicję separatyzmu: „dążenie do oderwania się od formacji politycznej mające na celu utworzenie niezależnego państwa” (Watts, 2007: 236). Jednak określenie separatystami prorosyjskich protestujących oraz bojówkarzy Donbasu i Krymu byłoby logicznym błędem, ponieważ separatyzm w innych krajach jest oparty o istotne zróżnicowanie wśród etnicznych grup, które walczą o utworzenie prawdziwie niezależnych jednostek tery-

torialnych, a nie o przyłączenie do innego państwa tak jak w wypadku separatystów Donbasu. Dobrym przykładem mogą być separatyzmy w Szkocji, Kurdów w Turcji, Quebec'u lub Basków w Hiszpanii. Wymienione narody są odrębnymi grupami etnicznymi z głęboką historią, językiem oraz kulturą. Występują one nie za przyłączeniem do innego państwa, a za tworzeniem własnych niezależnych państw. W przeciwieństwie do zaznaczonych etnicznych grup mieszkańcy Donbasu oraz południowo-wschodnich obwodów Ukrainy są przeważnie Ukraińcami, którzy przeszli długie lata rusyfikacji, oderwania od historycznych korzeni oraz sowietyzacji i nie kwalifikują się jako odrębna grupa etniczna (Турченко, 2015: 124). „Naród Donbasu” jest bardziej społeczną grupą, która jest skupiona wokół konkretnego rodzaju pracy – w kopalniach, lecz grupa ta nie posiada żadnych cech, które są właściwe dla etnicznych grup – na przykład brak istnienia „języka donbaskiego”, „pieśni donbaskich” lub odrębnej historii. Z tego powodu pojęcie „prorosyjski separatyzm” jest co najmniej błędem logiczno-językowym. Stosowanie pojęcia separatyzmu do opisania ukraińskiej rzeczywistości oznaczałoby, że pojęcie to musiałoby mieć inne znaczenie niż separatyzmy na świecie. „Separatyści” Donbasu próbowali odrodzić mit „Noworosji”, który pasowałby do pojęcia *separatyzm*, jednak ten projekt nie został zrealizowany w wyniku braku poparcia w południowo-wschodnich obwodach Ukrainy. Można twierdzić, że „separatyzm” został zrealizowany w przygranicznych z Rosją rejonach i miastach w Donbasie, a same pojęcia *separatyzm* oraz *separatystów* przybrały nieco inną definicję w trakcie trwania konfliktu, bardziej odpowiadając pojęciu *kolaboracji*, której głównym celem jest nie tyle autonomia i suwerenność rzekomo „donbaskiego narodu”, a oderwanie części terytorium jednego państwa i jego inkorporację w skład drugiego (przykład Krymu) lub organizowanie enklawy niestabilności w celu wywierania politycznego wpływu na sąsiadujące państwo (przykład Donbasu). Z tej racji separatystów w Donbasie nie da się utożsamić na przykład z separatystami z kraju Basków lub z Kurdami w Turcji. Warto także zauważyć, że status Donbasu podczas konfliktu w zagranicznej polityce Rosji zmieniał się ze względu na wojskowo-polityczne warunki. Na początkowych etapach konfliktu Donbas i południowo-wschodnie obwody Ukrainy miały tworzyć „Noworosję”, wraz z rozwojem sytuacji idea tego „państwa” została zawieszona w wyniku pasywności mieszkańców kluczowych dla tego projektu obwodów – Odeskiego, Charkowskiego oraz Dniepropietrowskiego (Дергачев, Кириллов, 2015) – separatyści skupili się wyłącznie na Donieckiej Republice Ludowej i Ługańskiej Republice Ludowej (dalej – DRL i ŁRL).

Następnym rozpatrywanym pojęciem jest *kolaboracja*, które zdaniem autora bardziej pasowałoby do określenia separatystów w Donbasie. „Kolaboracja (fr. *collaboration* – współpracować) – określenie funkcjonujące [...] w języku polskim, oznaczające współpracę. Pierwotne znaczenie tego słowa zawierało także pozytywną konotację podejmowanych działań. Pejoratywnej treści k. nabrała po 1939 r. Określenie to zostało użyte do scharakteryzowania postawy rządu francuskiego. Następnie zostało rozciągnięte na zachowania tej części społeczeństwa francuskiego, która zaakceptowała współpracę z nazistami” (*Leksykon politologii*, 2004: 161). Także należy zaznaczyć, że „w mowie potocznej przez k. rozumiemy fakt współpracy danego państwa, grupy czy też jednostki z okupantami [...] w czasie drugiej wojny światowej. Odbywało się to najczęściej ze szkodą dla własnego narodu. Po drugiej

wojnie światowej k. uznana została przez większość państw za przestępstwo. [...] Określenie k. pojawiło się także w niektórych kręgach politycznych w stosunku do osób [...] działających zawodowo na terenach zajętych także przez wojska sowieckie” (*Leksykon politologii*, 2004: 161).

Za kolaborantów w Donbasie oraz Krymie można uznać te struktury aparatu Ukrainy oraz społeczne organizacje, które złamały przysięgę państwu i przeszły na stronę przeciwnika. Są to wojskowi, policjanci, funkcjonariusze, urzędnicy, politycy, etc.

Pruski teoretyk wojny Carl von Clausewitz, omijając zawile definicje stosowane przez publicystów, stwierdzał, że wojna *sensu stricto* „nie jest niczym innym jak rozszerzonym pojedynkiem”, a także, że „wojna jest [...] aktem przemocy, mającym na celu zmuszenie przeciwnika do spełnienia naszej woli” (Clausewitz, 1958: 15). Według *Encyklopedii politologii* (1999: 307) wojna „jest jednym z najstarszych pojęć międzynarodowych, określających zjawisko o charakterze społecznym, politycznym i historycznym, polegające na realizowaniu celów politycznych za pomocą przemocy”. Rozróżnia się wojny sprawiedliwe i niesprawiedliwe (o charakterze zaborczym). Ukraińska wizja konfliktu w Donbasie przedstawia ten konflikt jako wojnę niesprawiedliwą, uważając Rosję za agresora, a separatystów za marionetki. Separatyści określają ten konflikt też jako wojnę niesprawiedliwą, w której Ukraina występuje jako agresor i zaborca Donbasu. Wojna jest środkiem rozwiązania konfliktu. Szerzej na temat wojny pisali T. Hobbes, N. Machiavelli, H. Grocjusz, F. Nietzsche, M. Schiller, P. Proudhon, A. J. Toynbee oraz inni.

Instytut Sztokholmski Badań nad Pokojem – SIPRI – określa wojnę jako *większy konflikt zbrojny*, w którym przez dłuższy okres walczą ze sobą oddziały wojskowe podległe dwóm albo więcej rządów [...] i jeśli „w wyniku działań zbrojnych zginęło co najmniej 1000 osób” (*Encyklopedia politologii*, 1999: 307). Do 1 lutego 2017 r. w konflikcie w Donbasie zginęło tylko po stronie ukraińskiej, nie licząc cywilów – 3360 żołnierzy oraz funkcjonariuszy (*Книга Пам'яті*, 2017). Podana definicja oraz liczba poległych pozwala kwalifikować konflikt w Donbasie jako wojnę. Jednak złożony i niejasny charakter konfliktu w Donbasie wymaga użycia odpowiedniego pojęcia, a mianowicie *wojny hybrydowej*.

Anna Antczak-Barzan twierdzi, że „nowa” wojna jest konfliktem „niskiej intensywności, asymetrycznym, wywołanym najczęściej przez prawdziwe, urojone bądź inspirowane nacjonalizmy, konflikty etniczne, religijne, kulturowe” (Antczak-Barzan, 2016: 20). W przypadku Donbasu do tej definicji można dodać zjawisko separatyzmu. Również warto zauważyć, że w ostatnich dekadach zmieniły się cele wojny. Jeśli wcześniej głównym celem było podporządkowanie terytorium oraz ludności, to obecnie głównym zadaniem jest „zniszczenie celów o charakterze newralgicznym i strategicznym dla państwa [...] dlatego *nowe* wojny często mają charakter lokalny, są prowadzone przez aktorów niepaństwowych, ale sterowane przez mocarstwa [...]” (Antczak-Barzan, 2016: 20). Cele nowych wojen stają się „mniej konkretne, mające często prowadzić do osiągnięcia długofalowych celów albo też stanowić odpowiedź na postępowanie danego podmiotu, wskazać mu *jego miejsce*. Często cele wojny są skomplikowane, mało wyraziste i prowadzą do długich negocjacji już po ustaniu interwencji o charakterze zbrojnym [...]” (Antczak-Barzan, 2016: 21). Konflikt w Donbasie można opisać przy pomocy wyżej przedstawionych definicji – mieści on tak zagarnię-

cie części terytorium, jak i próbę wpływu na długoterminowe decyzje ukraińskiego rządu w postaci wykonania porozumień w Mińsku.

Jak zaznaczają W. Sokała i B. Zapała (2011: 5) we wstępie do pracy zbiorowej *Asymetria i hybrydowość – stare armie wobec nowych konfliktów*: „współczesne zagrożenia i konflikty różnią się znacznie od tych, jakie występowały nawet w nieodległej przeszłości. Dzisiaj mamy do czynienia z wojnami *postindustrialnymi*, które toczą się na wielu płaszczyznach, między innymi na płaszczyźnie mediów, organizacji międzynarodowych, szczytów politycznych. Sama wojna konwencjonalna jest jedną z wielu części wojny hybrydowej”. Przedstawiona definicja współczesnych konfliktów w sposób syntetyczny opisuje trwający konflikt w Donbasie. Także wojnę hybrydową określa się jako „wojna trzeciej fali”, „wojna bez okupacji”, „wojna post-technologiczna” (Antczak-Barzan, 2016: 19).

Konflikt w Donbasie nie jest wyjątkiem z podanych wyżej definicji. W. Sokała i B. Zapała (2011:5) rozwijają wyżej przedstawioną definicję współczesnych konfliktów, dodając, że „armie masowe, niezawodne, w obecnych konfliktach sprawdzają się coraz gorzej. Istnieje potrzeba wcielenia dużo bardziej elastycznych metod walki i środków, pozwalających przeciwstawić się nowym przeciwnikom, o innym stopniu zorganizowania niż klasyczne wojsko”. Wykorzystując to twierdzenie dla opisu konfliktu w Donbasie w latach 2014/2015 można powiedzieć, że tam miały miejsce starcia o różnym charakterze – tak z nieregularnymi jednostkami w miastach, jak i z regularnymi jednostkami w polu.

Formalnie, działania wojenne prowadzone przez rząd ukraiński z separatystami od kwietnia 2014 r. nazywane są operacją antyterrorystyczną („Українська Правда”, 2014a). Nieoficjalnie toczy się niewypowiedziana wojna z Federacją Rosyjską⁴. Z definicji wojna przewiduje istnienie co najmniej dwóch stron konfliktu, natomiast w Donbasie nie da się w pełni określić przeciwnika ukraińskiej armii – oficjalnie nie jest to Federacja Rosyjska, tylko separatyści, bojówkarze oraz kolaboranci. Separatyści Donbasu podzielają podobne wartości polityczne oraz ideologiczne, które często kolidują z rosyjskimi wartościami polityczno-ideologicznymi⁵. Wskazuje to na hybrydowy charakter konfliktu – bez oficjalnego wypowiedzenia wojny oraz bez ściśle określonego przeciwnika. Według Gruszczaka w odniesieniu do wojny hybrydowej „hybrydowość oznacza mieszańca” (Gruszczak, 2011: 11). Charakteryzuje się ona wieloma wskaźnikami, a głównym z nich jest nieokreślony przeciwnik – separatyści samozwańczych republik DRL oraz LRL określają siebie jako niepodległe podmioty, zaprzeczając jakiegokolwiek pomocy ze strony Federacji Rosyjskiej. Z kolei Federacja Rosyjska również neguje bezpośrednie zaangażowanie w konflikt, przedstawiając tę konfrontację jako konflikt wewnętrzny w obrębie Ukrainy.

⁴ Warto zauważyć, że ukraiński rząd oficjalnie nie rozpoczął działania przeciwko konkretnie wskazanemu przeciwnikowi, lecz tylko przeciwko nieoznakowanym grupom bojowym. Z tego powodu od samego początku konfliktu istnieje pewny pojęciowy dysonans, gdzie faktycznie działania wojenne są nazywane zwykłą operacją antyterrorystyczną, a zorganizowane armie separatystów w Donbasie – terrorystami.

⁵ Tutaj warto wymienić idee federalizacji Ukrainy, język rosyjski jako drugi państwowy na Ukrainie, przynależność Krymu, członkostwo Ukrainy w zachodnich strukturach NATO oraz UE, etc.

W konsekwencji jest dość trudno jednoznacznie określić wojujących bojówkarzy z rzekomo niepodległych republik DRL oraz LRL jako separatystów. W świetle terminologii międzynarodowej bardziej pasowałoby pojęcie kolaborantów w odniesieniu do jednostek separatystów. Niektórzy z przywódców separatystów są byłymi funkcjonariuszami Ukrainy⁶. Daje to podstawy rosyjskiej stronie do wysuwania twierdzeń o wojnie domowej na Ukrainie, a dla separatystów jest pretekstem do określania tego konfliktu jako operacji pacyfikującej w Donbasie.

Istota wojny hybrydowej na Ukrainie przejawia się w jej mieszanym charakterze, gdyż nie da się precyzyjnie i klarownie określić przeciwnika oraz jego dążeń strategicznych. Po pierwsze, działania bojówkarzy Donbasu częściowo mogą kwalifikować się jako kolaboracyjne. Po drugie, znaczny udział ukraińskich funkcjonariuszy na pierwszych etapach konfliktu, którzy złamali przysięgę państwu, może kwalifikować konflikt nawet jako niekolaboracyjny, a wojnę domową. Po trzecie, zbrojne wsparcie bojówkarzy Donbasu przez Rosję kwalifikuje ten konflikt jako wojnę pomiędzy dwoma państwami, w tym wypadku pomiędzy Ukrainą a Rosją. Po czwarte, ciągła niejednoznaczność w medialnych przekazach (jako ważnego elementu wojny hybrydowej) nie daje możliwości społeczeństwu uformować precyzyjnej opinii o wydarzeniach w Donbasie, co pozwala na permanentną manipulację charakterem konfliktu. Po piąte, samych separatystów można określać na różny sposób, a mianowicie można nazwać ich federalistami, terrorystami, okupantami, kolaborantami, dywersantami lub samoobroną i milicją Donbasu (Інститут Масової Інформації, 2014). Po szóste, Wojciechowski (2011: 235) zaznacza, że „terroryzm lokalny reprezentowany jest przez dziesiątki bardzo różnych organizacji [...]”, co również można odnieść do niektórych działań separatystów w Donbasie, na przykład porwań lokalnych polityków i dziennikarzy w celu narzucenia swojej woli.

GENEZA KONFLIKTU. INTENSYFIKACJA RUCHU SECESYJNEGO W DONBASIE PRZED KONFLIKTEM

Region Donbasu, który w 2014 r. stał się polem walki zbrojnej, właściwie od momentu rozwiązania ZSRR podlegał częstym zawirowaniom politycznym. Ten mocno uprzemysłowiony region z gęstym zaludnieniem był faktycznie głównym źródłem elektoratnej potęgi prorosyjskich partii w ukraińskim Parlamencie. W 1994 r. mieszkańcy Donbasu w referendum zagłosowali za rosyjskim jako drugim językiem państwowym na Ukrainie, a także za gospodarczą autonomią oraz wolną strefą gospodarczą (Городненко, 2014). Donbas był także regionem, który wywierał znaczący wpływ na gospodarkę Ukrainy. Obecność w regionie ciężkiego przemysłu, górnictwa oraz metalurgii potrzebowała ciągłych inwestycji w Donbas z centralnego budżetu w celu utrzymania nierentownych stref gospodarki. Finansowo-przemysłowe grupy,

---

⁶ Warto zaznaczyć, że separatyści od samego początku konfliktu nie mieli klarownie określonych liderów. Posługiwali się oni mglistym pojęciem „naród Donbasu”, który rzekomo walczy przeciwko Ukrainie „za swoją niepodległość”. Później wśród liderów separatystów obok rosyjskich oficerów oraz najemników można było zauważyć bojówkarzy z ukraińskim obywatelstwem – Ołeksandr Zacharczenko, Walerij Bołotow, Ołeksij Mozgowyj oraz inni.

które uformowały się tutaj w latach 90. XX wieku, wywierały znaczący wpływ na zewnętrzną oraz wewnętrzną politykę Ukrainy (Studenna-Skruckwa, 2014: 256).

Przesilenie polityczne w regionie narastało przed wyborami do parlamentu Ukrainy oraz prezydenckimi wyborami. Najbardziej klarownymi przykładami takiego przesilenia są wybory prezydenckie na Ukrainie w 2004 r. oraz wydarzenia na Majdanie Niezależności na przełomie lat 2013/2014. Pod koniec 2004 r., gdy stało się oczywistym, że w wyborach zwycięży Wiktor Juszczenko, polityczne siły w postaci Partii Regionów oraz jej przewodniczącego Wiktora Janukowycza dokonały próby proklamacji autonomii południowo-wschodniej (osiem obwodów oraz Krym⁷) Ukrainy jako symetrycznej odpowiedzi na Rewolucję Pomarańczową. Jednak dalszego rozwoju projekt autonomii nie otrzymał i szybko został zawieszony.

Warto zaznaczyć, że po wyborach prezydenckich na Ukrainie w 2010 r., gdy zwyciężył Wiktor Janukowycz, Donbas się nie „buntował” oraz nie pojawiały się żadne idee autonomii lub separatyzmu. Prawie cztery lata prezydentury Wiktora Janukowycza – od 25 lutego 2010 r. do 22 lutego 2014 r. doprowadziły społeczeństwo do ogólnopolskich protestów, z których największe odbywały się w Kijowie oraz zostały określone jako Euromajdan i skończyły się ucieczką Wiktora Janukowycza z Ukrainy z jednoczesnym rozpoczęciem tak zwanej „rosyjskiej wiosny” w południowo-wschodnich obwodach Ukrainy oraz na Krymie (Bajor, 2014: 39). W szybkim czasie protesty te przekształciły się w ukrytą okupację półwyspu Krymskiego oraz w otwarty separatyzm, kolaborację i zbrojny konflikt w Donbasie.

„Rosyjska wiosna” lub Antymajdan to zbiorowe pojęcia szeregu prorosyjskich protestów w południowo-wschodnich obwodach Ukrainy wiosną 2014 r. Największe wydarzenia w ramach tych protestów miały miejsce w Odessie, Charkowie oraz Doniecku – w każdym mieście sytuacja rozwinęła się inaczej. W Odessie w trakcie ulicznych walk i pożaru w ośrodku protestujących zginęło łącznie 48 osób (Лебедь, 2015). W Charkowie protestujący proklamowali „Charkowską Republikę Ludową”, która została zlikwidowana następnego dnia przez ukraińskie służby specjalne (Хоменко, 2015a). Można twierdzić, że w Doniecku „rosyjska wiosna” przy zbrojnym wsparciu nieoznakowanych grup bojowych „zwyciężyła”. 30 kwietnia 2014 r. pełniący obowiązki prezydenta Ukrainy Ołeksandr Turczynow oświadczył, że ukraińska władza nie kontroluje sytuacji w mieście Donieck oraz innych miastach Donbasu (Прес-секретар Голови Верховної Ради України, 2014). Oświadczył także, że siły porządkowe już nie są w stanie wykonywać swojej funkcji w regionie (Прес-секретар Голови Верховної Ради України, 2014).

Ogólnie rzecz biorąc, protestujący „rosyjskiej wiosny” lub Antymajdanu domagali się anulowania wyników Euromajdanu w Kijowie oraz powrotu Wiktora Janukowycza na stanowisko prezydenta Ukrainy. Ważnymi wymogami protestujących były także: nadanie językowi rosyjskiemu oficjalnego statusu na Ukrainie, neutralny status Ukrainy wobec zachodnich struktur NATO oraz UE lub przystąpienie Ukrainy do Eurazjatyckiej Unii Celnej, zakazanie działania skrajnych prawicowych partii oraz organizacji (takich jak „Prawy Sektor”), etc. Jednak wszystkie protesty w ramach „rosyjskiej wiosny” już były nieskuteczne w marcu 2014 r. po wydarzeniach na Krymie. Pod koniec

⁷ Doniecki, Ługański, Charkowski, Dniepropietrowski, Zaporoski, Odeski, Chersoński oraz Miłokajewski.

lutego oraz na początku marca 2014 r. Rosja, wykorzystując wojskowe zasoby Floty Czarnomorskiej, przeprowadziła referendum na obszarze Autonomicznej Republiki Krym i już 18 marca półwysep został wcielony w skład Federacji Rosyjskiej (Saluschev, 2014: 1). Z tego powodu ukraińskie społeczeństwo, które i tak już nie było pozytywnie nastawione do wszelkiego rodzaju prorosyjskich protestów, zaczęło postrzegać protestujących w innych częściach Ukrainy jako separatystów oraz kolaborantów, którzy starają się o utworzenie tak zwanej „Noworosji” w południowo-wschodnich obwodach Ukrainy z jej późniejszym wcieleniem w skład Rosji. Kolejne wydarzenia w Charkowie oraz referenda w obwodach Donieckim oraz Ługańskim potwierdziły te obawy. Po wydarzeniach na Krymie wszystkie rzekome „wyrazy woli narodu Donbasu” były odbierane jako separatystyczne działania.

W celu sprecyzowania opisu powstałej sytuacji, warto zaznaczyć, że wydarzenia na Ukrainie w pierwszej połowie 2014 r. nie mają klarownie określonej periodyzacji. Protesty Antymajdanu jeszcze bez prorosyjskiego zabarwienia zaczęły się zaraz po rozpoczęciu Euromajdanu w Kijowie, kiedy rządząca Partia Regionów organizowała „antyprotest” w Kijowie jako wyraz poparcia dla polityki Wiktora Janukowycza. Później Antymajdan funkcjonował jako symetryczna odpowiedź antyrządowym protestującym w Kijowie oraz centrach obwodowych. Po załamaniu sytuacji na Majdanie Niezależności w okresie 18–22 lutego 2014 r. zaczęły się prorosyjskie akcje na Krymie, w Charkowie, Doniecku oraz Odessie. Protestujący nadal określają siebie Antymajdanem, lecz ich retoryka nabiera zupełnie innego zabarwienia, tzn. podstawowymi wymogami stają się, jak już zaznaczono wyżej, anulowanie wyników Euromajdanu w Kijowie, powrót Wiktora Janukowycza na stanowisko prezydenta Ukrainy (ponieważ 22 lutego 2014 r. Rada Najwyższa Ukrainy przegłosowała uchwałę stwierdzającą, że Janukowycz faktycznie przestał wykonywać obowiązki prezydenta (Відомості Верховної Ради, 2014)), nadanie szerszych politycznych uprawnień lokalnym organom władzy w obwodach południowo-wschodniej Ukrainy, etc.

Po aneksji Krymu Antymajdan w południowo-wschodnich obwodach Ukrainy przez proukraińską stronę został określony pojęciami separatyzmu oraz kolaboracji. Później określenie „separatyści” było wykorzystywane w odniesieniu do wszystkich przeciwników Ukrainy, łącznie z nieoznakowanymi grupami bojowymi w Donbasie.

Należy zaznaczyć, że wydarzenia na Euromajdanie, „rosyjska wiosna” w południowo-wschodnich obwodach Ukrainy, aneksja Krymu, konflikt zbrojny w Donbasie „ku zaskoczeniu wielu polityków i ekspertów, drastycznie zreorganizowały nie tylko sytuację polityczną, ale także charakter stosunków granicznych między UE i Rosją, które wcześniej pozytywnie rozwijały się przez dwie dekady po upadku komunizmu w Europie” (Jańczak, 2015: 19).

ZASADNICZE INTERESY STRON KONFLIKTU

Kluczowe wydarzenia, które doprowadziły do trwającego konfliktu zbrojnego w Donbasie w 2014 r. są postrzegane w odmienny sposób przez dwie strony – ukraińską oraz rosyjską. Ukraińska strona postrzega konflikt w Donbasie jako obronę terytorialnej integralności państwa, natomiast strona rosyjska mówi o samostanowieniu się

„narodu donbaskiego” lub „noworosyjskiego”, który rozpoczął zbrojną walkę przeciw Ukrainie tuż po zakończeniu Euromajdanu oraz po ucieczce prezydenta Ukrainy Wiktora Janukowycza do Rosji. Rosja odwołuje się także do poszerzenia NATO na wschód i postrzega ten fakt jako zagrożenie dla własnego bezpieczeństwa. Ważnym elementem tego konfliktu jest również zewnętrzna polityka Rosji skierowana na „obronę” wszystkich rosyjskojęzycznych osób poza granicami Rosji.

Odpowiedź na pytanie o liczbę stron konfliktu w Donbasie nie może być jednak tak jednoznaczna. Powstaje pytanie o separatystów jako rzeczywistą stronę konfliktu. Ukraińska strona oficjalnie postrzega separatystów jako rosyjskich najemników oraz kolaborantów, którzy wykonują zamierzoną strategię Federacji Rosyjskiej wobec Ukrainy. Parlament Ukrainy 27 stycznia 2015 r. uznał Rosję za agresora, a samozwańcze republiki DRL i ŁRL za organizacje terrorystyczne (Верховна Рада України. Офіційний портал, 2015). Rosyjska strona z kolei postrzega te republiki jako samodzielne podmioty, które walczą o samoidentyfikację.

Separatyści samoidentyfikują się jako „naród Donbasu” lub „naród Noworosji”. Warto zauważyć, że określenie „naród Noworosji” jest szerszym pojęciem niż „naród Donbasu”. Tutaj można zauważyć główny punkt strategii Federacji Rosyjskiej wobec Ukrainy. Z obawy przed dotkliwymi sankcjami państw zachodnich o charakterze gospodarczym oraz politycznym Rosja nie wypowiedziała Ukrainie wojny otwarcie. Strategia Federacji Rosyjskiej polegała na ukrytym działaniu na Ukrainie w postaci ruchów separatystycznych oraz kolaboracyjnych. Rzekoma „Noworosja” (Волович, 2014: 221) miała się składać z ośmiu obwodów południowo-wschodniej Ukrainy, a mianowicie z Odeskiego, Mikołajewskiego, Chersońskiego, Zaporoskiego, Dniepropietrowskiego, Charkowskiego, Donieckiego oraz Ługańskiego i liczyć 16 mln mieszkańców. Jest to najbardziej uprzemysłowiony region Ukrainy z największymi miastami i aglomeracjami – Odessa, Charków, Dniepr, Donieck oraz inne. Potencjał gospodarczy tego regionu jest potężny ze względu także na obecność dużej ilości surowców naturalnych, naukowy potencjał miast oraz dostęp do dwóch mórz – Czarnego oraz Azowskiego oraz ogromny agrarny potencjał regionu – wydajne gleby południa Ukrainy pozwalają temu państwu być w czołówce światowych eksporterów oleju słonecznikowego oraz pszenicy (United States Department of Agriculture Foreign Agricultural Service, 2017; „Економічна Правда”, 2017). W Odessie jest usytuowany jeden z największych portów morskich nad morzem Czarnym oraz największy pasażerski port morski w basenie morza Czarnego i Azowskiego⁸. Także w Odessie usytuowane są duże zakłady rafinerii ropy naftowej oraz fabryka naprawy i modernizacji samolotów⁹. W Mikołajewie oraz Chersoniu znajdują się duże zakłady przemysłu stoczniowego¹⁰. Miasto Dniepr jest dużym centrum finansowym oraz metalurgicznym. W mieście są lokowane siedziby największego prywatnego banku

⁸ Strona oficjalna portu morskiego w Odessie www.port.odessa.ua.

⁹ „Odeska Wytwórnia Lotnicza”, należąca do koncernu UkrOboronProm. Źródło: strona oficjalna fabryki www.avirs.ua.

¹⁰ W Mikołajewie jest usytuowana największa stocznia na Ukrainie, należąca do koncernu UkrOboronProm. W stoczni m.in. były wyprodukowane krążowniki lotnicze, wśród których najbardziej znanym jest lotniskowiec *Admirał Flota Sowieckiego Sojuza Kuzniecowa*. Źródło: strona oficjalna stoczni www.smart-maritime.com.

Ukrainy „Prywatbank” oraz największego ukraińskiego operatora sieci komórkowej „Kyjiwstar”. W mieście znajduje się także przedsiębiorstwo przemysłu kosmicznego „Piwdenmasz”¹¹, specjalizujące się w projektowaniu i wdrażaniu do produkcji raket nośnych i balistycznych oraz stacji kosmicznych. W Zaporozżu znajduje się przemysł metalurgiczny oraz awiacyjny – produkowane są tutaj w przedsiębiorstwie „Motor Sicz”¹² silniki do śmigłowców oraz samolotów. W Charkowie znajduje się największa na Ukrainie fabryka czołgów¹³. Charków jest także największym na Ukrainie centrum produkcji turbin dla elektrowni oraz dużym centrum naukowym i edukacyjnym. Donieck jest największym centrum na Ukrainie w przetwarzaniu węgla. Warto także wymienić inne ważne centrum przemysłu w południowo-wschodnich obwodach Ukrainy jak Krzywy Róg¹⁴, Melitopol, Berdiansk oraz Mariupol¹⁵.

Ogólnie mówiąc, przejęcie wyżej wymienionych obwodów przez Federację Rosyjską odcięłoby Ukrainę od dwóch mórz. Także znacznie zredukowałby się potencjał Ukrainy do dalszej obrony swojego terytorium, natomiast Rosja osiągnęłaby znaczące cele strategiczne – zdobycie kontroli nad drogą lądową do dwóch strategicznie ważnych punktów – Krymu oraz Naddniestrza, zdobycie pełnej kontroli nad morzem Azowskim (byłoby to pierwsze wewnętrzne morze Rosji), przejęcie kontroli nad północną częścią morza Czarnego oraz nad ważnymi morskimi szlakami handlowymi prowadzącymi do morza Śródziemnego, przejęcie kontroli nad dolnym biegiem rzeki Dniepr, kontrola nad dwiema elektrowniami atomowymi – Jużnoukraińską oraz Zaporoską, która jest największa w Europie (Beyer, Carl, Schumann, Seidl, Weiss, Zschau, Nowak, 1998: 346), zwiększenie swojej liczby ludności o około 16 milionów oraz roz-

¹¹ „Piwdenmasz” (Południowe Zakłady Budowy Maszyn imienia A. M. Makarowa – ros. Już-masz) jest największym ukraińskim przedsiębiorstwem przemysłu raketowo-kosmicznego z siedzibą w Dnieprze oraz projektantem i producentem międzykontynentalnych pocisków balistycznych ICBM, raket nośnych (Zenit, Dnipro, Cyklon), stacji kosmicznych (Ocean, MS, Sich), silników raketowych (seria RD), innych produktów zaawansowanych technologii. Także w tym przedsiębiorstwie odbywa się produkcja o charakterze cywilnym – trolejbusy i traktory. Przedsiębiorstwo powstało w 1951 r. w ówczesnym Dniepropietrowsku pod nazwą „fabryka №586”. Źródło: strona oficjalna przedsiębiorstwa www.yuzhmash.com.

¹² Przedsiębiorstwo z siedzibą w Zaporozżu produkuje silniki samolotowe, turbowentylatorowe, turbowałowe i turbośmigłowe śmigłowcowe oraz bloki energetyczne oparte o turbiny gazowe. Źródło: strona oficjalna przedsiębiorstwa www.motorsich.com.

¹³ Fabryka im. Małyszewa (ukr. Завод імені В. О. Малишева) – ukraiński państwowy producent sprzętu ciężkiego z siedzibą w Charkowie, należący do koncernu UkrOboronProm. Jest producentem wojskowych pojazdów opancerzonych BTR-4, „Dozor-B”, BMP-2, BTR-50 oraz czołgów „Oplot” i „Jatagan”. Przedsiębiorstwo prowadzi modernizację czołgu T-64B pod nazwą „Bulat”. Także produkuje silniki dla wozów bojowych oraz lokomotyw, wyposażenie dla kopalń i przemysłu wydobywczego. Wśród czołgów produkowanych w fabryce najbardziej znane są T-34, T-54, T-64 i T-80. Przedsiębiorstwo aktywnie współpracuje z Charkowskim Biurem Konstrukcyjnym im. Morozowa – projektantem wojskowych wozów bojowych. Eksportuje swoją produkcję do takich państw jak: USA, Maroko, RPA, Rwanda, Egipt, Jordania, Irak, Pakistan, ChRL, Bangladesz, Mjanma oraz Tajlandia. Źródło: strona oficjalna fabryki www.malyshevplant.com.

¹⁴ W Krzywym Rogu znajduje się największy górniczy i metalurgiczny kompleks Ukrainy ArcelorMittal Kryvyi Rih (udział w produkcji ukraińskiego rynku stali – 20%). Źródło: strona oficjalna przedsiębiorstwa www.ukraine.arcelormittal.com.

¹⁵ W Mariupolu usytuowany największy port morski na morzu Azowskim oraz największy w obwodzie Donieckim zakład metalurgiczny. Źródło: strona oficjalna zakładu metalurgicznego www.ilyich.com.ua.

budowanie ogólnego potencjału przemysłowego. Faktycznie byłby to rozbiór Ukrainy oraz wielka zmiana układu sił w regionie.

Według Zbigniewa Brzezińskiego, współczesną Rosję można nazwać aktywnym graczem geopolitycznym, który chce i „może wykorzystywać własną potęgę i wpływy poza swoimi granicami, aby zmieniać – w stopniu oddziałującym na interesy amerykańskie – istniejący geopolityczny stan rzeczy” (Brzeziński, 1997: 48). Natomiast Ukrainę Brzeziński zalicza do sworzni geopolitycznego amerykańskiej geopolityki na euroazjatyckim kontynencie, „ponieważ samo istnienie niepodległego państwa ukraińskiego pomaga przekształcać Rosję. Bez Ukrainy Rosja przestaje być imperium euroazjatyckim: może wciąż próbować zdobyć status imperialny, lecz byłaby wówczas imperium głównie azjatyckim [...]” (Brzeziński, 1997: 48).

Wracając do tak zwanej „Noworosji” warto powiedzieć, że jest to rosyjskie odwoływanie się do historycznej krainy, która krótko istniała w składzie Imperium Rosyjskiego w drugiej połowie XVII wieku oraz na przełomie XVIII i XIX wieków jako odrębna gubernia, powstała na ziemiach byłej ukraińskiej kozackiej autonomii. Taką rzekomą historyczną pamięć zagraniczna polityka Federacji Rosyjskiej wykorzystywała w celu utworzenia rzekomo niepodległego państwa na terytorium Ukrainy z jego późniejszym wcieleniem w skład Rosji. Sytuacja wokół aneksji Krymu może posłużyć za przykład. Dlatego z punktu widzenia strategicznego określenie południowo-wschodnich obwodów Ukrainy „Noworosją” z jej naturalnym i przemysłowym potencjałem jest korzystnym dla Rosji krokiem na drodze do ekspansji terytorialnej.

W interesie Ukrainy jest zachowanie integralności terytorialnej oraz niedopuszczenie do rozprzestrzeniania się separatyzmu na wszystkie południowo-wschodnie obwody państwa. Warto zauważyć, że sytuacja w Odessie oraz Charkowie wiosną 2014 r. była bardzo niestabilna – separatystom prawie udało się ustanowić tutaj swoją władzę. W sytuacji przejęcia Charkowa przez separatystów, konflikt rozwijałby się zupełnie inaczej. Separatyści zdobyliby mocny argument – kontrolę nad największym zakładem produkcji czołgów, co umożliwiłoby im mocne natarcie w głąb ukraińskiego terytorium. Rosja natomiast odrzuca wszystkie zarzuty dotyczące wspierania separatystów. Powstanie „Noworosji” nie udało się i z kolei ta idea zmniejszyła się do rozmiarów terenów, zajmowanych przez separatystów w obwodach Donieckim i Ługańskim.

Głównym strategicznym interesem Ukrainy jest także przywrócenie kontroli nad granicą państwową w obwodach Ługańskim oraz Donieckim, gdzie Ukraina nie kontroluje ponad 400 kilometrów granicy państwowej (5 канал, 2015; Матюшенко, 2015). Równie ważnym elementem ukraińskiego interesu jest likwidacja nielegalnych formacji separatystów na terytorium obwodów Donieckiego oraz Ługańskiego.

ANALIZA DZIAŁAŃ STRON KONFLIKTU – CELE ORAZ STRATEGIA

Głównym celem rosyjskiej polityki wobec Ukrainy jest udowodnienie faktu, że Ukraina według terminologii międzynarodowej jest *failed state*, że wydarzenia na Majdanie Niezależności w Kijowie spowodowały wewnętrzny rozłam państwa oraz niezadowolenie znacznej części mieszkańców państwa z oficjalnego kursu nowych władz. Polityka Rosji, przez wspieranie rosyjskojęzycznych protestujących w połu-

dniowo-wschodnich obwodach Ukrainy, wykorzystuje mit o wcześniej wspomnianej „Noworosji” jako odrębnym państwie, które wcześniej po 1917 r. rzekomo zostało wcielone w skład Ukrainy przez bolszewików i które w czasach obecnych w postaci protestujących i walczących w Donbasie nie wyraża zgody na przebywanie w składzie niepodległej Ukrainy. Wykorzystując terminologię wojny hybrydowej, warto zaznaczyć, że jej pierwszym etapem w południowo-wschodnich obwodach Ukrainy były protesty przeciwko nowej władzy w Kijowie, która objęła rząd w wyniku Euromajdanu. Nowe władze w Kijowie separatyści określali „faszystowską juntą”, która według nich doszła do rządów drogą *coup d'etat*.

Drugi etap wojny hybrydowej polegał na ukrytej inwazji w postaci nieoznakowanych grup bojowych w Donbasie, które gwałtownie pojawiały się w kwietniu 2014 r. w miastach i miasteczkach Donieckiego Zagłębia Węglowego. Na tym etapie prorosyjscy protestujący mieli na celu podbicie głównych budynków administracyjnych, a ich ochroną miały się zajmować nieoznakowane grupy bojowe. Warto zaznaczyć, że rosyjska strona zaprzeczała i zaprzecza swojemu bezpośredniemu udziałowi w konflikcie, nazywając nieoznakowane grupy bojówkarzy „opólczeniem Donbasu”¹⁶, które rzekomo powstało wyłącznie z lokalnych mieszkańców. Późniejsze sukcesy wojskowe „opólczenia Donbasu” strona rosyjska tłumaczyła niedostatecznym stanem bojowym samej ukraińskiej armii, która przez wszystkie lata niepodległości ulegała stopniowej degradacji oraz redukcji personelu osobowego. Częściowo była to prawda, lecz takie tłumaczenie nie wystarczy, by ukryć bardzo dobrze skoordynowane działania rzekomo donbaskiego „opólczenia”, które w krótkim okresie potrafiło zająć wszystkie niewralgiczne punkty w Donbasie – trasy, mosty, węzły transportowe, fabryki, administracyjne budynki, wojskowe jednostki, telewizyjne centra, lotniska, etc. Te działania „opólczenia” w kwietniu 2014 r. bardzo się różniły od działań prorosyjskich protestujących w marcu tego roku, których działania nie przekraczały ciągłych manifestacji obok budynków administracyjnych bez jakichkolwiek wojskowych lub politycznych skutków. Natomiast działania rzekomo lokalnego „opólczenia” albo „zielonych ludzików” (Горбулін, 2014: 8) natychmiast skutkowały obaleniem konstytucyjnego porządku w miastach, w których grupy te były aktywne oraz paraliżem lokalnych władz. Niektórzy lokalni politycy Donbasu, przywódcy policji oraz służb specjalnych przechodzili na stronę separatystów, tym samym czyniąc z siebie kolaborantów.

Trzeci etap wojny hybrydowej w Donbasie polegał na próbie wojskowego wyparcia przez separatystów ukraińskiej armii do zachodnich granic obwodów Donieckiego oraz Ługańskiego drogą dywersji oraz ultimatum. Jednostki ukraińskiej armii zdążyły na przełomie kwietnia i maja 2014 r. zająć strategiczne lokalizacje w Donbasie, co uniemożliwiło wprowadzenie w tym regionie „krymskiego scenariusza”. Na tym etapie wojny nie zachodziły wielkie starcia bojowe, wiele taktycznych i operacyjnych rozwiązań osiągnięto drogą ultimatum.

¹⁶ Po raz pierwszy „opólczenie Donbasu” zostało użyte przez Pawła Gubariera – „ludowego gubernatora” Donbasu jeszcze 1 marca 2014 r. (Ghorst, 2014). Jednak szerokiego zastosowania pojęcie nabyło po rozpoczęciu wojskowych starć pomiędzy separatystami a ukraińskimi siłami. M.in. 14 kwietnia 2014 r. w sieci pojawiło się nagranie radio-rozmów separatystów, gdzie „opólczeńcy” pod przywództwem Igora Girkina występują jako siła, która „skutecznie” walczy ze Służbą Bezpieczeństwa Ukrainy (НОВОСТИ ДНЯ|Украина и Россия новости сегодня, 2014).

Po przeprowadzeniu 11 maja 2014 r. nielegalnego referendum w sprawie „niepodległości” DRL oraz ŁRL separatyści ogłosili „pozytywne wyniki” oraz to, że część republik jest „okupowana” przez ukraińskie siły i podlega dalszemu „uwolnieniu”. Do sierpnia 2014 r. separatyści nie odnieśli jednak żadnych wojskowych sukcesów, krok po kroku tracąc zajęte wcześniej miasta. Swoje niepowodzenia separatyści zrzucali na rzekome okrucieństwo ukraińskiej armii oraz ciągle apelowali do Rosji o wprowadzenie wojsk w celu ich wsparcia. Separatyści zostali wyparci z Mariupola, Słowiańska, Pokrowa, Kramatorska, Bachmuta, Łysyczańska, Siewierodonecka oraz innych miast Donbasu. Ługańsk został zupełnie otoczony. Doniecka aglomeracja, w której skład wchodzi miasta Donieck, Gorłówka oraz Makijewka była otoczona ukraińskimi siłami. Dwie „republiki” zostały odcięte od siebie na linii Hłowajsk–Szachtarsk–Debalcewo. Całe południe Ługańskiego obwodu było zajęte przez ukraińskie jednostki. Sytuacja z pełnym wyparciem separatystów z miast Donbasu była skomplikowana dla ukraińskiej armii przez to, że strategiczne pozycje separatystów znajdowały się wśród budynków mieszkalnych. Natarcie na pozycje separatystów spowodowałoby duże ofiary wśród cywilów.

Sytuacja jednak nagle się zmienia, gdy separatyści pod koniec sierpnia 2014 r. raptownie otwierają południowy front i zaczynają natarcie na Mariupol (Micek, 2014). W tym samym czasie ofensywa odbywa się w dwóch innych kierunkach – Hłowajsk–Debalcewo oraz Ługańsk. Znaczna część ukraińskiego wojska była otoczona pod Hłowajskiem, gdzie zaszła jedna z największych bitew w Donbasie w 2014 r. Straty ukraińskich sił wyniosły od trzystu do jednego tysiąca żołnierzy (Солонина, 2016). Te wydarzenia zostały określone jako „bezpośrednie wtargnięcie rosyjskiego wojska” (Katchanowski, 2014: 482). Blokada Doniecka oraz Ługańska została usunięta. Faktycznie nastąpiło odwrócenie sytuacji, ponieważ po raz pierwszy separatyści przejęli inicjatywę i zaczęli otwarte natarcie.

Można stwierdzić, że na początku września 2014 r. żadna ze stron konfliktu nie osiągnęła przewagi strategicznej w konflikcie, lecz tylko częściowe cele. Separatystom przy bezpośrednim wsparciu rosyjskiego wojska udało się odblokować Donieck oraz Ługańsk oraz zająć kontrolę nad granicą ukraińsko-rosyjską, wypędzić ukraińskie siły bardziej na zachód, ale nie udało się w całości zająć obwodów Donieckiego oraz Ługańskiego. Później z tego powodu została zawieszona idea utworzenia państwa „Noworosji”. Ukraińskim siłom natomiast nie udało się plan likwidacji nielegalnych formacji separatystów, jednak udało się zatrzymać natarcie rosyjskiego wojska na Mariupol, Kramatorsk, Bachmut, Słowiańsk oraz Siewierodoneck. Bezpośrednie wtargnięcie rosyjskiego wojska do Donbasu spowodowało szereg kolejnych gospodarczych sankcji państw zachodnich wobec Rosji. Powstała sytuacja zmusiła obie strony konfliktu¹⁷ do podpisania mińskiego protokołu 5 września 2014 r. o czasowym sprzymierzeniu, który składał się z 12 punktów (Organization for Security and Co-operation in Europe, 2014). 20 września 2014 na kolejnym spotkaniu w Mińsku przedstawiciele podpisali umowę o zawieszeniu broni. Umowa składała się z dziewięciu punktów (УНІАН, 2014).

¹⁷ Spotkali się mianowicie przedstawiciele Ukrainy – Leonid Kuczma, Rosji – Mychajło Zura-bow, OBWE – Heidi Tagliavini oraz przedstawiciele separatystów – Ołeksandr Zacharczenko oraz Igor Plotnicki.

W następnych miesiącach intensywność walk znacznie się zmniejszyła. Jednak umowa o sprzymierzeniu ostatecznie została zerwana 24 stycznia 2015 r. (Попрап новин Іb.ua, 2015), kiedy częstotliwość ostrzałów ponownie wzrosła, a z wyrzutni raketowej został ostrzelany Mariupol, w wyniku czego zginęło 29 cywilów oraz jeden ukraiński wojskowy (Human Rights Watch, 2015). Wcześniej separatyści intensyfikowali natarcia na Donieckie Lotnisko, skąd ostatnie ukraińskie jednostki wycofały się 21 stycznia 2015 r. (Walker, Grytsenko, 2015). Od 14 stycznia 2015 r. zaczęły się walki o Debalcewo – ważny kolejowy węzeł Donbasu, który bezpośrednio łączy Donieck i Ługańsk. Walki trwały do 20 lutego 2015 r. Ukraińskie jednostki ze znaczącymi stratami w ludziach oraz sprzęcie wycofały się w zachodnio-północnym kierunku – do miast Switłodarsk i Bachmut.

Warto zaznaczyć, że 11–12 lutego 2015 r. w Mińsku odbyło się spotkanie „Normandzkiej czwórki” – przedstawiciele Rosji, Ukrainy, Francji oraz Niemiec (BBC News, 2015) z powodu eskalacji działań wojennych w Donbasie. W tych dniach spotkali się: prezydent Ukrainy Petro Poroszenko, prezydent Rosji Władimir Putin, prezydent Francji François Hollande oraz kanclerz Niemiec Angela Merkel. Liderzy podpisali listę przedsięwzięć mających na celu implementację wcześniej sporządzonego mińskiego protokołu, który został opisany wyżej. W życie protokół ten miał wejść ponownie 15 stycznia 2015 r. (BBC News, 2015).

Ewidentnie Debalcewo było bardzo ważnym miastem i węzłem komunikacyjnym dla separatystów. Dlatego walki w Donbasie po wyznaczonym terminie 15 stycznia nie ustały, a stało się to 6 dni później, kiedy Debalcewo całkowicie zostało zajęte przez separatystów. Dotychczas była to największa walka, która znacząco przyczyniła się do zmian terytorialnych w Donbasie. Oficjalnie miński protokół obowiązuje nadal, jednak wiele razy był już złamany, m.in. podczas walk wokół Mariupola, Awdijewki oraz Switłodarska. Strategicznie całkowite wprowadzenie w życie porozumień mińskich oznaczałoby przywrócenie Ukrainie kontroli nad granicą z Rosją, zaangażowanie szerokiej misji monitorującej OBWE oraz przeprowadzenie wyborów w Donbasie. Dla Ukrainy implementacja takiego scenariusza oznaczałaby faktyczną legalizację separatystów, dlatego ewidentnie najbardziej korzystną sytuacją jest utrzymywanie obecnego stanu rzeczy w celu zachowania sankcji gospodarczych państw zachodnich wobec Rosji. Dla Rosji implementacja mińskich porozumień oznaczałaby realizację idei federalizacji Ukrainy z jej dalszym rozczłonkowaniem. W tym miejscu warto przejść do analizy scenariuszy dalszego rozwoju konfliktu.

SCENARIUSZE DALSZEGO ROZWOJU KONFLIKTU

Konflikt w Donbasie przeszedł wszystkie fazy rozwoju i obecnie przeniósł się na płaszczyznę polityczną. Zagrożenie wybuchu konfliktu z nową siłą istnieje nadal. Z uwagi na fakt, iż istotą polityki jest również przewidywanie, zasadne jest modelowanie dalszego rozwoju sytuacji (Donaj, 2012: 165). W odniesieniu do scenariuszy dalszego rozwoju sytuacji, warto zaznaczyć, że konflikt w Donbasie wciąż nie jest rozwiązany i że każda ze stron konfliktu stara się realizować własne taktyczne, operacyjne oraz strategiczne cele. Poniżej przedstawione zostaną wybrane wizje rozwoju sytuacji.

Pierwszy scenariusz określić można mianem „ukraiński Sektor Gaza”. Za taki sektor można uważać terytorium zajęte przez samozwańcze republiki DRL oraz ŁRL, które oficjalnie uważane są przez ukraińską stronę jako okupowane i określane jako „Oddzielne rejony obwodów Donieckiego i Ługańskiego”. Już istniejąca na mocy porozumień w Mińsku linia rozgraniczenia w Donbasie przekształci się faktycznie w nieoficjalną granicę pomiędzy nieuznanymi republikami DRL oraz ŁRL a Ukrainą, jak i w linię ciągłej niestabilności, gdzie wszystkie znajdujące się tam miasta i punkty strategiczne będą narażone na działania wojenne i jednocześnie będą permanentnym punktem sporu pomiędzy stronami konfliktu. W takim stanie konflikt może trwać przez dziesięciolecia, w którym rosyjska polityka zagraniczna będzie walczyć o uznanie samozwańczych republik w Donbasie jako odrębnych państw i narodów, a ukraińska strona będzie walczyć o powrót tych terytoriów do swojego składu. Co się tyczy samych działań wojennych, to walki będą odbywać się o każdy pojedynczy dom oraz metr kwadratowy na linii rozgraniczenia. Można stwierdzić, że faktycznie taki model jest obecnie nieoficjalnie realizowany w Donbasie, kiedy każda ze stron walczy nie o całe miasta lub regiony, a o ulice oraz pojedyncze posterunki.

Wystąpienie opisanej sytuacji oraz oficjalna realizacja powyższego scenariusza mogą odbyć się wtedy, gdy strony konfliktu wspólnie zaakceptują taki scenariusz na najwyższym poziomie – na Radzie Bezpieczeństwa ONZ. Wtedy ukraińska strona musi pogodzić się z faktem istnienia samozwańczych republik w Donbasie. Prawdopodobieństwo realizacji takiego scenariusza jest dość niskie, ponieważ w razie uznania przez Ukrainę DRL oraz ŁRL mogą zacząć się ogólnopństwowe protesty, a nawet nieformalne zbrojne powstanie wśród ukraińskiego wojska. Na realizację takiego scenariusza pójdzie tylko nowy prorosyjski ukraiński rząd. Z tego powodu przez najbliższe dwa lata (do 2019 r. – czyli do następnych wyborów prezydenta Ukrainy oraz wyborów parlamentarnych) formalna realizacja takiego scenariusza jest niemożliwa.

Ponadto przy każdej realizacji jakiegokolwiek scenariusza warto brać pod uwagę reakcję międzynarodowej społeczności – kwestia sankcji gospodarczych państw zachodnich wobec Rosji pozostaje aktualna.

Krymski model rozwiązania konfliktu może polegać na przyjęciu samozwańczych republik w skład Rosji z późniejszym uznaniem wszystkich sił zbrojnych Ukrainy na terytorium obwodów Donieckiego oraz Ługańskiego za wojska okupacyjne. Warto zauważyć, że separatyści oficjalnie już uznają ukraińskie siły na terytorium obwodów Donieckiego i Ługańskiego za okupantów. Jeśli to samo zrobi Rosja, to w takim razie można przewidzieć, że gorąca faza konfliktu zacznie rozwijać się z nową siłą. Natarcie separatystów wspieranych przez Rosję będzie odbywać się w czterech kierunkach: Mariupol, w celu zajęcia południa obwodu Donieckiego; Awdiijiwka, Pokrowsk – w celu likwidacji blokady miasta Donieck oraz Donieckiej aglomeracji; Bahmut, Słowiańsk – zajęcie północy obwodu Donieckiego; Siewierodoneck – likwidacja blokady miasta Ługańsk oraz zajęcie przez separatystów północy obwodu Ługańskiego. Zajęcie przez separatystów w całości obwodów Donieckiego i Ługańskiego spowoduje odrodzenie idei „Noworosji” i zmotywuje prorosyjskie siły w południowo-wschodnich obwodach Ukrainy do aktywniejszych działań na rzecz proklamowania nowych republik. Taki rozwój sytuacji może spowodować jednak odwrotną sytuację, gdy ukraińska strona

z defensywy przejście w ofensywę i zajęcie strategiczne punkty separatystów aż do przejęcia kontroli nad granicą ukraińsko-rosyjską.

Prawdopodobieństwo takiego scenariusza jest dość wysokie. Takie twierdzenie można udowodnić przy pomocy ostatnich działań rosyjskiego rządu wobec samozwanych republik, a mianowicie – zamiana ukraińskiej hrywny na rosyjski rubel dla wszystkich transakcji gospodarczych, uznanie paszportów „republik” oraz przejęcie kontroli przez separatystów nad wszystkimi zakładami przemysłowymi na terytorium zajmowanym przez nich. Takie działania można potraktować jako stopniowe uznanie przez Rosję samozwanych republik oraz ich stopniową inkorporację w skład Rosji.

Realizacja takiego scenariusza jest bardzo niewygodna dla ukraińskiej strony, ponieważ stopniowa integracja samozwanych republik z Rosją w coraz większym stopniu oddala te terytoria od Ukrainy na wielu płaszczyznach – społecznej, gospodarczej, językowej, historycznej, etc. W celu odzyskania tych terytoriów Ukraina będzie mogła sięgnąć po środki militarne, a jako że będzie to rosyjskie terytorium, Ukraina faktycznie wypowie Rosji wojnę.

Scenariusz Kosowa może polegać na międzynarodowej obecności w regionie Donbasu oraz na utworzeniu niepodległego państwa na bazie samozwanych republik. Taki model rozwiązania konfliktu jest możliwy w bardzo małym stopniu, ponieważ międzynarodowa obecność musi być uzgodniona na najwyższym szczeblu międzynarodowym – na Radzie Bezpieczeństwa ONZ, gdzie stanowisko niektórych państw wobec sytuacji w Donbasie jest albo nieokreślone albo dwuznaczne¹⁸.

W razie realizacji takiego scenariusza rola peacekeepera w regionie zostanie prawdopodobnie delegowana Rosji, jako państwu, które rzekomo najlepiej jest rozeznane w sytuacji i pretenduje do takiej roli na całym obszarze postradzieckim jako państwopadkobierca ZSRR.

Rosyjskie przywództwo międzynarodowej interwencji pod egidą ONZ w Donbasie spowoduje utworzenie niepodległego państwa na terytorium zajęтым przez separatystów, a faktycznie uprawnieni status samozwanych republik na arenie międzynarodowej. Prawdopodobieństwo realizacji takiego scenariusza jest znikome.

Warto także przytoczyć oraz przeanalizować scenariusze, wypracowane przez Międzynarodowy Ośrodek Badań Perspektywistycznych¹⁹, przedstawione przez eksperta Anatolija Oktysiuca w jednym z wywiadów na radio (Октысюк, 2017).

Chorwacki model rozwiązania konfliktu może polegać na gwałtownej masowej interwencji ukraińskiej strony oraz przywrócenie jurysdykcji Kijowa na obszarze terytoriów zajętych przez separatystów oraz kalaborantów z dalszą likwidacją enklaw – Donieckiej Republiki Ludowej oraz Ługańskiej Republik Ludowej. Faktycznie główny cel ukraińskich wojsk w Donbasie będzie polegać na przejęciu kontroli nad niekontrolowanymi odcinkami ukraińsko-rosyjskiej granicy. Pozostanie otwartych odcinków może spowodować masowy przepływ najemników i bojowników oraz sprzę-

¹⁸ Działania Rosji wokół Krymu wsparły takie państwa: Korea Północna, Armenia, Uganda, Ghana, Wenezuela, Sudan, Boliwia, Nicaragua, Syria, Zimbabwe, Kirgistan oraz Kuba.

¹⁹ Międzynarodowa organizacja społeczna, niezależne centrum analityczne na Ukrainie. Założone w 1994 r. Zajmuje się kwestią demokratyzacji, wdrażania reform, politycznej konkurencji, bezpieczeństwa energetycznego, polityki zewnętrznej, etc. Źródło: strona oficjalna centrum www.icps.com.ua.

tu wojskowego z Rosji w celu wsparcia separatystów. W wypadku przejęcia pełnej kontroli przez ukraińskie siły nad ukraińsko-rosyjską granicą separatyści pozostaną w wielkich miastach Donbasu – w Doniecku, Gorłówece, Ługański, Makijewce oraz innych i stąd będą nadal walczyć, jednocześnie apelując o wsparcie od Rosji. Tylko pełna i długookresowa blokada granicy oraz zajętych przez separatystów miast Donbasu pozwoli ukraińskim siłom odzyskać kontrolę nad nimi.

Taki scenariusz rozwiązania konfliktu jest mało wiarygodny ze względu na głębokie zaangażowanie rosyjskiej strony. Nawet przy długookresowym blokowaniu przez Ukrainę granicy oraz miast Donbasu można oczekiwać szeregu masowych prowokacji ze strony tak separatystów, jak i ze strony Rosji. Separatyści posiadają na uzbrojeniu wyrzutnie raketowe, przy pomocy których mogą ostrzeliwać ludność cywilną, oskarżając o to ukraińską stronę. Takie wydarzenia z kolei spowodują reakcję międzynarodową i na przykład nałożenie sankcji gospodarczych na Ukrainę lub początek realizacji Krymskiego scenariusza.

Bośniacki model rozwiązania konfliktu może polegać na wprowadzeniu poprawek do konstytucji Ukrainy oraz nadaniu szerokich politycznych uprawnień dla określonych regionów, a mianowicie dla samostanowionych republik DRL oraz ŁRL. Poprawki do Konstytucji Ukrainy mogą polegać na zatwierdzeniu federacyjnego statusu Ukrainy (obecnie Ukraina jest unitarnym państwem). Częściowo realizację takiego scenariusza zakładają mińskie porozumienia, według których Ukraina odzyskuje kontrolę nad niekontrolowanymi odcinkami swojej granicy oraz jednocześnie zobowiązuje się przeprowadzić lokalne wybory w Donbasie, faktycznie legitymizując separatystów w lokalnych ośrodkach władzy.

Realizacja takiego scenariusza jest dość prawdopodobna, zwłaszcza w razie dojścia do władzy na Ukrainie prorosyjskiego rządu, który świadomie dążyłby do przeprowadzenia lokalnych wyborów w Donbasie, argumentując to jedynym pokojowym wyjściem z konfliktu.

W razie federalizacji Ukrainy można przewidzieć, że obwody, w których opisana w artykule „rosyjska wiosna” była najbardziej aktywna, będą zainspirowane wyborami w Donbasie i ponownie spróbują utworzyć autonomiczne republiki, ale już drogą prawną, bo na to będzie pozwalać zmieniona już ukraińska konstytucja.

Taki scenariusz rozwiązania konfliktu jest dość wiarygodny, ponieważ na Ukrainie nadal są aktywne polityczne siły, które są w wysokim stopniu lojalne idei federalizacji Ukrainy.

Niemiecki model rozwiązania konfliktu może polegać na gospodarczej reintegracji Donbasu z Ukrainą w długookresowej perspektywie. Ta część Donbasu, która obecnie nie jest pod jurysdykcją Kijowa przy sprzyjających geopolitycznych warunkach wróciłaby pod kontrolę Ukrainy. To wymagałoby od Ukrainy ciągłego gospodarczego wzrostu i modernizacji, znacznego podwyższenia warunków życia obywateli. Faktycznie nowy ukraiński model gospodarczy musiałby być na tyle atrakcyjny dla mieszkańców Donbasu, że oni sami by wyrazili chęć reintegracji z Ukrainą. Także bardzo ważnym, poniekąd podstawowym, warunkiem realizacji takiego modelu rozwiązania konfliktu jest znaczne lub pełne osłabienie rosyjskiej kontroli nad separatystami.

Prawdopodobieństwo takiego scenariusza jest dość wysokie – nie można wykluczać go w długookresowej perspektywie. Jednak tutaj pojawia się dużo komplikacji

o charakterze niegospodarczym. Dość długie przebywanie obywateli Ukrainy pod rządami separatystów może nieco zmienić ich mentalność i ogólną percepcję Ukrainy jako niepodległego państwa. Argumentacja o przewadze ukraińskiej gospodarki nie będzie ich przekonywała w takim stopniu, jak nie przekonuje przewaga gospodarcza Korei Południowej mieszkańców Korei Północnej.

Pakistański model rozwiązania konfliktu może polegać na utworzeniu faktycznie nowego państwa na terytorium Donbasu (na przykładzie Bangladeszu), nawet jeśli to nowe państwo nie będzie uznane przez społeczność międzynarodową. Faktycznie Ukraina musiałaby uznać niepodległość DRL oraz ŁRL jako niepodległych podmiotów stosunków międzynarodowych.

Prawdopodobieństwo realizacji takiego scenariusza jest niskie. Po pierwsze, nawet początkowe działania ukraińskiego rządu na rzecz realizacji tego scenariusza spowodowałyby szerokie protesty wśród ukraińskiego społeczeństwa, po drugie separatyści nadal mają roszczenia odnośnie innych obwodów Ukrainy, m.in. Charkowskiego oraz Odeskiego.

Ogólnie mówiąc o wszystkich scenariuszach, ich realizacja wymaga dość długich odcinków czasowych. Możliwa jest także częściowa realizacja jednocześnie dwóch lub trzech scenariuszy lub pełzająca realizacja jednego z opisanych. Warto także zauważyć, że powyższe scenariusze nie mieszczą się w mińskich porozumieniach (wykluczenie scenariuszy Pakistańskiego oraz Chorwackiego). Podstawowym warunkiem realizacji jakiegokolwiek scenariusza jest ogłoszenie przynajmniej przez jedną stronę konfliktu dalszej niemożliwości wykonania porozumień w Mińsku.

Ukraińska strona nie posiada długookresowego strategicznego planu wobec Donbasu odnośnie reintegracji regionu na wielu płaszczyznach. Potrzebna jest strategiczna wizja rozwiązania nie tylko samego konfliktu, ale także wizja działań w Donbasie po konflikcie. Warto także zaznaczyć, że przedstawione scenariusze nie są stuprocentowym rozwiązaniem konfliktu. Poszczególne scenariusze może rozwinąć się w inny lub zapoczątkować realizację innego scenariusza. Dla określenia długookresowej strategii wobec Donbasu potrzeba kompleksowego zaangażowania różnego rodzaju ekspertów, wojskowych, polityków oraz strategów. Także nie warto zapominać o możliwości zastosowania przez Ukrainę miękkiej siły wobec Donbasu – wywieranie przemysłanej gospodarczej, kulturowej oraz strategicznej polityki może przynieść lepsze skutki niż wyłącznie wojskowe rozwiązanie. Z kolei Rosja też wywiera znaczący wpływ o charakterze miękkiej siły na mieszkańców Donbasu, stopniowo inkorporując ich do swojego składu.

* * *

Po przeprowadzeniu krótkiej analizy można stwierdzić, że konflikt w Donbasie nie jest wewnętrznym rozłamek państwa ani wojną domową, ponieważ po stronie separatystów zaangażowane są obce formacje wojskowe. Rzekomo wewnętrzny konflikt na Ukrainie obejmował okres do końca lutego 2014 r. czyli do czasu, kiedy na Krymie pojawiły się nieoznakowane, dobrze zorganizowane i skoordynowane grupy bojowe wyposażone w nowoczesny ekwipunek, powszechnie znane jako „zielone ludziki” (Горбулін, 2014: 8). Do wydarzeń krymskich na Ukrainie nie

było znaczącej siły, która wciągałaby część państwa do składu innego organizmu państwowego w sposób wojskowy. Po sytuacji na Krymie podobne zbrojne formacje pojawiły się w Donbasie, określając siebie jako „ludowa milicja Donbasu” (Ghorst, 2014), lecz ich zadania były konkretne – obalić konstytucyjny porządek w południowo-wschodnich obwodach Ukrainy oraz utworzyć rzekomo niepodległe państwo „Noworosji” z jego dalszym wcieleniem w skład Federacji Rosyjskiej. Takie działania „ludowej milicji” nie pozwalają określić ich „separatystami”, lecz tylko kolaborantami. Postawiona hipoteza na początku artykułu została zweryfikowana i na tej podstawie można twierdzić, że zastosowanie pojęcia separatyzmu do opisanego konfliktu w Donieckim Zagłębiu Węglowym w latach 2014/2015 jest błędnym i stosowniejszym jest zastosowanie pojęcia kolaboracji przy badaniu charakteru konfliktu. Co dotyczy pytania wewnętrznego rozłamu Ukrainy, to tutaj warto wymienić jednego z liderów separatystów w Donbasie – Igora Girkina, obywatela Rosji, pułkownika rezerwy Głównego Zarządu Wywiadowczego Federacji Rosyjskiej, który razem z grupą dywersyjną w kwietniu 2014 r. przybył z Krymu do Donbasu do miasta Słowiańsk w celu przeprowadzenia operacji, mających na celu podbicie głównych jego miast. W wielu wywiadach Girkin otwarcie oświadczył, że to właśnie on rozpoczął wojnę w Donbasie („Новая Газета”, 2014). Przez krótki okres Igor Girkin zajmował stanowisko „ministra obrony” Donieckiej Republiki Ludowej (Генеральна Прокуратура України, 2014). Zaangażowanie międzynarodowych aktorów w konflikt w Donbasie nie pozwala kwalifikować go jako wojnę domową.

Z drugiej strony, w trakcie aktywizacji nastrojów secesyjnych w Donbasie znaczna część ukraińskiej policji w tym regionie złamała przysięgę oraz przeszła na stronę separatystów. Takie zachowanie można potraktować jako kolaborację. Mieszany charakter tego konfliktu daje podstawy, aby zakwalifikować go jako wojnę hybrydową, a nie domową. W ramach tej wojny marionetkowe „republiki” w Doniecku i Ługańsku występują nie jako podmioty, lecz tylko jako narzędzia Federacji Rosyjskiej do prowadzenia szerszej polityki wobec Ukrainy.

Definicja *separatyzmu* nie jest w stanie opisać charakteru działania prorosyjskich bojówkarzy w Donbasie. Ich działania lepiej opisuje pojęcie *kolaboracji* oraz *wojny hybrydowej*. Także, rosyjski punkt widzenia konfliktu polega na tym, żeby udowodnić, że separatyści w Donbasie są niezależną samodzielną stroną konfliktu, ukraińska strona stara się udowodnić odwrotną tezę. Podsumowując, można powiedzieć, że to, o czym myślą stratedzy na Kremlu – mówią i czynią separatyści w Donbasie.

Bibliografia

- 5 канал (2015), *В ДПСУ розповіли, скільки кілометрів кордону наразі не контролюється Україною*, „5 канал”, 14.05.2015, <http://www.5.ua/ato-na-shodi/v-dpsu-rozpovily-skilky-kilometriv-kordonu-narazi-ne-kontroliuietsia-ukrainoiu-80309.html> (17.01.2017).
- Antczak-Barzan A. (2016), *Wojna w ujęciu ponowoczesnym – post-technologiczna wojna hybrydowa, Wojna XXI wieku. Początki wojny „trzeciej fali”*, (red.) Z. Śliwa, R. Zaniewski, Warszawa.

- Bajor P. (2014), 'Operacja' Krym – aneksja półwyspu i jej konsekwencje, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej”, R. 12, z. 2.
- BBC News (2015), *Ukraine crisis: Leaders agree peace roadmap*, „BBC News”, 12.02.2015, <http://www.bbc.com/news/world-europe-31435812> (18.01.2017).
- Beyer M., Carl H., Nowak K., Schumann P., Seidel A., Weiss F. P., Zschau J. (1998), *A technical system to improve the operational monitoring of the Zaporozhye nuclear power plant*, Annual report 1997, (eds.) F. P. Weiss, U. Rindelhardt, Forschungszentrum Rossendorf e.V. (FZR) (Germany), Inst. fuer Sicherheitsforschung, 192 p; Oct 1998.
- Brzeziński Z. (1997), *Wielka Szachownica. Główne cele polityki amerykańskiej*, Warszawa.
- Clausewitz C. (1958), *O Wojnie*, Biblioteka Wiedzy Wojskowej, Warszawa.
- Donaj Ł. (2012), *Chosen problems of forecasting social phenomena: forecasting, backcasting, and foresight*, PolitBook 2.
- Encyklopedia politologii*, t. 1 (1999), (red.) W. Sokół, M. Żmigrodzki, hasło: wojna, Kraków.
- Ghorst I. (2014), *In northeast Ukraine, pro-Maidan occupiers are routed by counter-demonstrators*, „The Washington Post”, 1.03.2014.
- Gruszczak A. (2011), *Hybrydowość współczesnych wojen – analiza krytyczna*, w: *Asymetria i Hybrydowość – stare armie wobec nowych konfliktów*, (red.) W. Sokała, B. Zapała, Warszawa.
- Human Rights Watch (2015), *Ukraine: Rising Civilian Death Toll. Unlawful Unguided Rocket Attacks on Populated Areas*, „Human Rights Watch”, 3.02.2015, <https://www.hrw.org/news/2015/02/03/ukraine-rising-civilian-death-toll> (17.01.2017).
- Jańczak J. (2015), *Granica i pogranicze Unii Europejskiej i Rosji. W poszukiwaniu nowych schematów interpretacyjnych*, „Przegląd Strategiczny”, nr 8.
- Katchanovski I. (2014), *The Separatist War in Donbas: A Violent Break-up of Ukraine?*, „European Politics and Society”, 12.03.2016.
- Koziej S. (2011), *Przedmowa*, w: *Asymetria i Hybrydowość – stare armie wobec nowych konfliktów*, (red.) W. Sokała, B. Zapała, Warszawa.
- Leksykon politologii* (2004), (red.) A. Antoszewski, R. Herbut, Wrocław.
- Micek A. (2014), *Dramat sił ukraińskich w Donbasie. Zalamanie południowego frontu!*, „Nowa Strategia”, 1.09.2014, <http://www.nowastrategia.org.pl/dramat-sil-ukrainskich-donbasie-zalamanie-poludniowego-frontu/> (19.01.2017).
- Organization for Security and Co-operation in Europe (2014), *Протокол о результатах консультаций Трёхсторонней контактной группы*, Минск, 5 сентября 2014 г., 5.09.2014.
- Salushev S. (2014), *Annexation of Crimea: Causes, Analysis and Global Implications*, „Global Science Journal”, Vol. 2.
- Sokała W., Zapała B. (2011), *Wstęp*, w: *Asymetria i Hybrydowość – stare armie wobec nowych konfliktów*, (red.) W. Sokała, B. Zapała, Warszawa.
- Stankiewicz W. M. (2008), *Konflikt jako zjawisko integrujące i dezintegrujące oblicze współczesnego świata*, Olsztyn.
- Studenna-Skrukwa M. (2014), *Ukraiński Donbas. Oblicza Tożsamości Regionalnej*, Poznań.
- Sullivan L. E. (2009), *The SAGE Glossary of the Social and Behavioral Sciences*, London
- United States Department of Agriculture Foreign Agricultural Service (2017), *Table 13: Sunflowerseed and Products: World Supply and Distribution*, 3.09.2017, <https://apps.fas.usda.gov> (17.01.2017).
- Walker S., Grytsenko J. (2015), *Ukraine forces admit loss of Donetsk airport to rebels*, „The Guardian”, 21.01.2015.

- Watts D. (2007), *A Glossary of UK Government and Politics*, Edinburgh.
- Wojciechowski S. (2011), *Hybrydowy model globalnego terroryzmu*, „Przegląd Strategiczny”, nr 2.
- Аваков А. (2014), *O rozpoczęciu operacji antyterrorystycznej w Słowiańsku*, Oficjalna strona Ministra Wewnętrznych Spraw Ukrainy na Facebook Arsena Awakowa, 13.04.2014, https://web.facebook.com/arsen.avakov.1/posts/620052841418159?_rdr (19.01.2017).
- Бутусов Ю. (2016), *Перший бій АТО 13 квітня 2014-го*, „Censor.net.ua”, 17.07.2016, http://ua.censor.net.ua/resonance/397750/pershyuyi_biyi_ato_13_kvitnya_2014go (2.02.2017).
- Верховна Рада України. Офіційний портал (2015), *Верховна Рада України прийняла Постанову „Про Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, парламентів держав світу про визнання Російської Федерації державою-агресором” (текст Звернення)*, Інформаційне управління Апарату Верховної Ради України, 27.01.2015, <http://portal.rada.gov.ua/news/Top-novyna/102554.html> (18.02.2017).
- Відомості Верховної Ради України (2014), *ПОСТАНОВА Верховної Ради України Про самоусунення Президента України від виконання конституційних повноважень та призначення позачергових виборів Президента України*, 22.02.2014, <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/757-18> (28.02.2017).
- Волович О. (2014), *Реанімація Новоросії як прояв імперського синдрому Кремля*, Українознавчий альманах – 2014, – Вип. 16, с. 226–228.
- Генеральна Прокуратура України (2014), *Самопроголошеному міністру оборони «ДНР» І. Стрелкову інкримінується створення терористичної організації та вчинення терактів в Україні*, 21.05.2014, http://www.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_t=rec&id=138810 (17.02.2017).
- Горбулін В. (2014), *«Гібридна війна» як ключовий інструмент Російської геостратегії реваншу*, „Стратегічні пріоритети”, № 4 (33).
- Городненко Ю. (2014), *История украинских референдумов*, „РИА Новости Украина”, 15.03.2014, <http://rian.com.ua/analytics/20140315/341118157.html> (16.02.2017).
- Дергачев В., Кириллов Д. (2015), *Проект «Новороссия» закрыт*, “Газета.ru”, 20.05.2015, https://www.gazeta.ru/politics/2015/05/19_a_6694441.shtml (18.01.2017).
- „Економічна Правда” (2017), *Україна займає шосте місце в світі за експортом пшениці*, 25.02.2017, <https://www.epravda.com.ua/news/2017/02/25/621997/> (17.01.2017).
- Інститут Масової Інформації (2014), *Рекомендації з використання термінів „сепаратисти”, „терористи”, „окупанти”*, 13.05.2014, <http://imi.org.ua/medialaw/44067-rekomendatsiji-z-vikoristannya-terminiv-separatisti-teroristi-okupanti.html> (19.01.2017).
- Книга Пам'яті (2017), *Книга пам'яті загиблих*, (ред.) М. Попов, 1.03.2017, <http://memorybook.org.ua/index.htm> (1.03.2017).
- Лебедь Р. (2015), *Одеса, 2 травня: точка неповернення*, „BBC Україна”, 29.04.2015, http://www.bbc.com/ukrainian/politics/2015/04/150423_odesa_anniversary_rl (19.01.2017).
- Матюшенко Е. (2015), *Александр Хуг: „Мы отмечаем стабильное снабжение боеприпасами на территориях, не контролируемых правительством Украины”*, „УНІАН Інформаційне Агенство”, 19.07.2016, <https://www.unian.net/politics/1426198-aleksandr-hug-myi-otmechaem-stabilnoe-snabjenie-boeprispami-na-territoriyah-ne-kontroliruemiyih-pravitelstvom-ukrainyi.html> (19.01.2017).
- Машовець К. (2014), *Хроніка війни на Донбасі: від мітингів до танків*, „Інформаційно-Аналітичний Центр Національної Безпеки України”, 18.10.2014, <http://mediambo.org/2014/10/18/hronika-viyni-na-donbasi-vid-mitingiv/> (28.01.2017).

- „Новая Газета” (2014), *Стрелков: Спусковой крючок войны нажал я*, „Новая Газета”, 22.11.2014, <https://www.novayagazeta.ru/news/2014/11/20/108018-strelkov-spuskovoy-kryuchok-voynu-nazhal-ya> (13.02.2017).
- НОВОСТИ ДНЯ|Украина и Россия новости сегодня (2014), *СЛАВЯНСК 13.04.2014 СБУ перехватила переговоры сепаратистов в Славянске*, nagranie z serwisu YouTube, 14.04.2014, <https://www.youtube.com/watch?v=duCSkke6XX8> (4.03.2017).
- Октисюк А. (2017), *Врегулювання конфлікту на Донбасі: 4 можливі моделі*, „Громадське Радіо”, 7.02.2017, <https://hromadskeradio.org/programs/kyiv-donbas/vregulyuvannya-konfliktu-na-donbasi-4-mozhlyvi-modeli> (7.02.2017).
- Портал новин lb.ua (2015), *Радбез Росії ухвалив рішення наступати*, – Турчинов, „Лівий Берег lb.ua”, 24.01.2015, https://ukr.lb.ua/news/2015/01/24/293191_radbez_rosii_uhvaliv_rishennya.html (25.02.2017).
- Прес-секретар Голови Верховної Ради України (2014), *ВИСТУП виконуючого обов'язки Президента України, Голови Верховної Ради України Олександра Турчинова під час наради з головами обласних державних адміністрацій*, 30.04.2014, <http://www.rada.gov.ua/news/Top-novyna/92183.html> (1.03.2017).
- Солонина Є. (2016), *Гловайськ через два роки по тому: «котел» із багатьма невідомими*, „Радіо Свобода”, 20.08.2016, <http://www.radiosvoboda.org/a/27952216.html> (28.02.2017).
- Телевізійна Служба Новин (2014), *Хронологія звільнення харківської облради, яке пройшло вночі*, „Телевізійна Служба Новин ТСН”, 8.04.2014, <https://www.youtube.com/watch?v=rCMcQaUDhC4> (20.02.2017).
- Турченко Ф., Турченко Г. (2014), *Проект „Новоросія” 1764–2014 рр. Ювілей на крові*, Запоріжжя.
- Турченко Ф., Турченко Г. (2015), *Проект „Новоросія” і новітня російсько-українська війна*, Запоріжжя.
- Указ Президента України (2014), *Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року „Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України”*, 14.04.2017, <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/405/2014> (28.02.2017).
- „Українська Правда” (2014), *РНБО розпочинає масштабну АТО із залученням Збройних Сил – Турчинов*, „Українська Правда”, 13.04.2014, <http://www.pravda.com.ua/news/2014/04/13/7022274/> (12.01.2017).
- УНІАН (2014), *На переговорах у Мінську узгодили дев'ять параметрів перемир'я*, „УНІАН Інформаційне Агенство”, 20.09.2014, <https://www.unian.ua/politics/987263-na-peregovorah-u-minsku-uzgodili-devyat-parametriv-peremirya.html> (28.02.2017).
- Хоменко С. (2015b), *ХНР: Харьковская неудавшаяся республика*, „Українська служба Би-би-си”, 8.04.2017, http://www.bbc.com/russian/international/2015/04/150407_kharkiv_peoples_republic (28.02.2017).
- Хоменко С. (2015a), *„ХНР”: Харківська невідала республіка*, „BBC Україна”, 8.04.2015, http://www.bbc.com/ukrainian/politics/2015/04/150406_kharkiv_sx (28.02.2017).

STRESZCZENIE

W kwietniu 2014 r. w Donieckim Zagłębiu Węglowym na Ukrainie po gwałtownej zmianie władz i ucieczce prezydenta Wiktora Janukowycza na fali prorosyjskich protestów stopniowo przekształcających się w separatyzm oraz kolaborację ukraiński rząd rozpoczął operację

antyterrorystyczną. Operacja miała na celu zlikwidowanie nielegalnych bojówek powstałych wśród protestujących i występujących za federalizacją Ukrainy, autonomią lub niepodległością południowo-wschodnich obwodów Ukrainy oraz zacieśnieniem współpracy z Rosją w ramach Euroazjatyckiej Unii Celnej. Operacja antyterrorystyczna na terenie Donbasu także miała na celu przywrócenie kontroli nad granicą ukraińsko-rosyjską w obwodach Ługańskim oraz Donieckim, która w trakcie prorosyjskich manifestacji została zajęta przez bojówkarzy. Operacja antyterrorystyczna przekształciła się w konflikt zbrojny, który trwa do dziś i nie jest rozwiązany. Każda ze stron konfliktu wysuwa swoje wymogi oraz przedstawia własne interpretacje wydarzeń. Przedmiotem rozważań artykułu jest przedstawienie gwałtownego rozwoju separatystycznego ruchu w 2014 r. w południowo-wschodnich obwodach Ukrainy z jego dalszym przekształceniem w kolaborację oraz zbrojną konfrontację.

Słowa kluczowe: Ukraina, Donbas, konflikt, wojna hybrydowa, operacja antyterrorystyczna

ARMED CONFLICT IN DONBAS IN THE YEARS 2014/2015 – INTERNAL SPLIT OR THE UKRAINIAN-RUSSIAN WAR? EVENTUAL MODELS FOR THE FURTHER DEVELOPMENT OF THE CONFLICT

ABSTRACT

In April 2014 in the Donetsk Coal Basin in Ukraine after an acute transition of the Ukrainian government and escaping of the President Viktor Yanukovich the wave of the pro-Russian protests began. These protests suddenly overgrew into the separatism and collaboration and the new Ukrainian government launched an anti-terror operation. This operation aimed to eliminating illegal militias formed among protesters, which stood for the federalization of Ukraine, for the autonomy or independence of the southeast Ukraine in the composition of eight oblasts and for the establishing strong ties with Russia in the framework of the Eurasian Customs Union. In addition, the aim of the anti-terror operation was to overturn control of the Ukrainian-Russian border in the Donetsk and Lugansk oblasts, which due to the pro-Russian manifestations was seized by militants. The anti-terror operation turned into a full-scale armed conflict that continues to the current day and it is not solved yet. Each of the parties of the conflict i.e. Ukraine and Russia put forward their own interpretation of the events and stand for their requirements. The aim of this paper is to present the rapid development of the separatist movement in 2014 in the southeastern Ukrainian region with its further transformation into collaboration and armed confrontation.

Keywords: Ukraine, Donbas, conflict, hybrid warfare, antiterrorist operation